

KANCELARIA SENATU
BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI

Wybrane zagadnienia
polityki prorodzinnej
w niektórych państwach
Unii Europejskiej

OPRACOWANIA
TEMATYCZNE

OT-617

LUTY 2013

BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI
Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych

**Wybrane zagadnienia polityki prorodzinnej
w niektórych państwach Unii Europejskiej**

**OPRACOWANIA
TEMATYCZNE**

OT-617

Kancelaria Senatu
Luty 2013

© Copyright by Kancelaria Senatu, Warszawa 2013

Biuro Analiz i Dokumentacji

Dyrektor – Agata Karwowska-Sokołowska – tel. 22 694 94 32, fax 22 694 94 28,
e-mail: sokolows@nw.senat.gov.pl

Wicedyrektor – Ewa Nawrocka – tel. 22 694 90 53,
e-mail: nawrocka@nw.senat.gov.pl

Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych tel. 22 694 92 04, fax 22 694 94 28

Opracowanie graficzno-techniczne, druk i oprawa
Biuro Informatyki, Dział Edycji i Poligrafii

Artur Dragan
Szczepan Woronowicz
Główni specjaliści
w Biurze Analiz i Dokumentacji

Wybrane zagadnienia polityki prorodzinnej w niektórych państwach Unii Europejskiej

WSTĘP

Zgodnie z definicją sformułowaną przez prof. Adama Kurzynowskiego „polityka prorodzinna to całokształt norm prawnych, działań i środków uruchamianych przez państwo w celu stworzenia rodzinie odpowiednich warunków do jej powstania, prawidłowego rozwoju i spełniania przez nią wszystkich ważnych społecznie funkcji”. Polityka prorodzinna jest częścią polityki społecznej państwa i obejmuje działania związane z opieką nad kobietą oczekującą dziecka i młodą matką, urlopami dla rodziców małych dzieci, świadczeniami pieniężnymi państwa na rzecz matek w okresie macierzyństwa, organizacją publicznej opieki nad dziećmi, prawem rodzinnym. Polityka prorodzinna ma tworzyć warunki sprzyjające powstawaniu i funkcjonowaniu rodzin, oferując rodzinom szeroko pojętą pomoc państwa w wychowywaniu dziecka oraz inne działania sprzyjające zakładaniu rodzin i rodzeniu dzieci.

Każde współczesne demokratyczne państwo prowadzi politykę wspierania tak istotnej komórki społecznej, jaką jest rodzina. Wobec powszechnego w Europie kryzysu demograficznego, polityka prorodzinna jest ekonomiczną koniecznością – jeśli nie zostaną podjęte w tej dziedzinie skuteczne działania, to przemiany demograficzne (stały spadek liczby ludności danego kraju) doprowadzą do kłopotów społecznych na trudną do przewidzenia skalę. Starzejące się społeczeństwo, w którym mała liczba osób pracujących nie zapewni wpływów z podatków do budżetu państwa w wystarczającej ilości, by nie zabrakło na wypłaty emerytur, to rozwój wypadków, którego za wszelką cenę należy uniknąć, m.in. poprzez rozsądną politykę prorodziną, która skłoni młodych ludzi do zakładania rodzin i posiadania dzieci. Celem polityki rządu powinno być utrzymanie odpowiedniej struktury wiekowej społeczeństwa i reprodukcji ludności (zastępowalności pokoleń) na poziomie przynajmniej 2,1 dziecka na kobietę.

Wielu młodych ludzi niezmiennie stawia rodzinę i posiadanie potomstwa wysoko w hierarchii swoich celów życiowych. Napotykają oni jednak na przeszkody, które powstrzymują ich przed decyzją o posiadaniu dziecka. Podstawowe związane są z kosztami utrzymania i wychowania dziecka oraz lękiem przed ubóstwem. W sytuacji braku lub niepewności zatrudnienia nie jest łatwo młodym ludziom podjąć decyzję o założeniu rodziny i posiadaniu dzieci. Często, mając przed sobą perspektywę bogacenia się i korzystania z życia, decydują się na opóźnienie swoich planów rodzinnych, co wpływa niekorzystnie na przyrost naturalny. Jeśli kobieta urodzi swoje pierwsze dziecko po ukończeniu 30. roku życia, jest mało prawdopodobne, by zdecydowała się

urodzić drugie i kolejne dzieci. Wraz z wiekiem kobiety spada jej płodność i rośnie prawdopodobieństwo wystąpienia u dziecka wad wrodzonych. W tej sytuacji państwo powinno wpływać na decyzje prokreacyjne poprzez działania na rzecz zakładania i powiększania rodziny, ograniczając w miarę możliwości niedogodności i wyrzeczenia, z którymi musi się liczyć młoda rodzina z dziećmi, głównie o charakterze materialnym i mieszkaniowym, koniecznością pogodzenia wychowywania dziecka z pracą zawodową, perspektywą wysokich kosztów wychowywania dzieci itp. Jeśli młodzi rodzice nie otrzymają od instytucji państwowych pomocy, którą uznają za wystarczającą, będą odkładali decyzję o posiadaniu dzieci na nieokreślone „później” lub ograniczą się do posiadania np. jednego dziecka, co z perspektywy procesów demograficznych jest niewystarczające. Skuteczna polityka prorodzinna jest elementem dobrze pojętego interesu państwa – to ono jest bowiem głównym beneficjentem wysokiego przyrostu naturalnego.

Do działań z zakresu polityki prorodzinnej można zaliczyć:

- bezpłatną opiekę zdrowotną dla matek i dzieci;
- zasiłek związany z urodzeniem dziecka, tzw. becikowe;
- urlop macierzyński i rodzicielski;
- świadczenia finansowe związane z urodzeniem i wychowaniem dziecka;
- zasiłki rodzinne;
- dodatki na opiekę nad dzieckiem;
- podatkową ulgę na dzieci;
- wprowadzenie wyższej ulgi np. na trzecie i kolejne dziecko;
- oferowanie młodym matkom elastycznych godzin pracy lub telepracy;
- powszechny dostęp do żłobków i przedszkoli za przystępną opłatą;
- dostępność kredytów na zakup mieszkań dla młodych małżeństw;
- stabilizację finansową młodych ludzi (praca na etat, a nie na podstawie umów cywilnoprawnych);
- pomoc młodym rodzinom przy spłatach rat kredytów hipotecznych;
- dodatki mieszkaniowe dla rodzin z dziećmi;
- dni wolne przeznaczone na opiekę nad dzieckiem, gdy nie idzie ono do przedszkola lub szkoły;
- otoczenie szczególną opieką rodzin wielodzietnych;
- specjalny zasiłek dla dzieci w wieku szkolnym związany z rozpoczęciem nowego roku szkolnego;
- darmowe lub tanie podręczniki szkolne;
- ciepły posiłek dla każdego dziecka w szkole;
- rozwijanie systemów stypendialnych dla zdolnych uczniów;
- przysługująca dzieciom zniżka na przejazdy środkami transportu publicznego.

We wszystkich krajach europejskich istnieją urlopy macierzyńskie i wychowawcze (rodzicielskie), które są związane z ochroną stosunku zatrudnienia młodej matki – zarówno przed porodem, jak i bezpośrednio po nim, a także przez pewien okres, gdy młoda matka chce pozostać w domu z nowonarodzonym dzieckiem. Pozwalają rodzicom bezpośrednio zająć się dzieckiem w pierwszym okresie jego życia bez obawy o utratę pracy. Urlopy takie są zwykle gwarantowane przez prawo lub są częścią umowy o pracę. W trakcie takiego urlopu kobietom, które pracowały przed urodzeniem dziecka, przysługuje zasiłek w wysokości ok. 80% ostatniej płacy (w przypadku kobiety niepracującej jest to nieco niższa kwota ryczałtowa). Zasiłek ten ma zapewnić kobiecie bezpieczeństwo ekonomiczne w okresie bezpośrednio przed i po porodzie oraz pokryć dodatkowe wydatki, powstające w związku z narodzinami i wychowaniem dziecka.

Każde państwo prowadzi własną politykę prorodzinna, która może być np. ukierunkowana na osoby w trudnej sytuacji życiowej (bezrobocie, ubóstwo), na przeciwdziałanie spadkowi rozrodczości, zmniejszenie wydatków socjalnych państwa, przeciwdziałanie skutkom braku pracy na rynku.

Poniżej przedstawione zostały wybrane rozwiązania stosowane w ramach polityki prorodzinnej w ośmiu krajach należących do Unii Europejskiej. Zestawienie to pokazuje, jak zróżnicowane mogą być działania prorodzinne. Odmienne w różnych państwach skutki podobnych działań świadczą o tym, że w kwestiach dotyczących rodziny szczególnie dużo zależy od uwarunkowań historycznych i kulturalnych (np. nastawienia społecznego do posiadania dzieci). Mnogość omówionych rozwiązań pokazuje, że inne państwa wypróbowały na drodze do poprawy swojej sytuacji demograficznej wiele rozwiązań. Z zestawienia tego wynika również, że aby polityka rodzinna była skuteczna, konieczne są odpowiednie nakłady finansowe z budżetu.

AUSTRIA

Austria jako pierwsza w Europie wprowadziła w 1957 r. niepłatny, sześciomiesięczny urlop wychowawczy. Pod wpływem niekorzystnego rozwoju sytuacji demograficznej w drugiej połowie lat 90. w Austrii rząd zaczął rozwijać system publicznej opieki nad dziećmi (głównie w żłobkach i przedszkolach), jednak po roku 2000 odstąpiono od tego i powrócono do zachęcania matek małych dzieci, szczególnie poniżej trzeciego roku życia, do pozostania z dzieckiem w domu. Austria ma obecnie jeden z najniższych współczynników rozrodczości – 1,43 dziecka na kobietę (dane z 2011 r.). Cechą charakterystyczną dla tego kraju jest duża liczba kobiet, które nie mają dzieci. Przeciętne gospodarstwo rodzinne w Austrii liczy 2,3 osoby, podczas gdy średnia dla państw OECD wynosi 2,6.

Austria przeznaczona na pomoc rodzinom 2,9% PKB, wobec średniej w państwach OECD wynoszącej 2,3%. Szczególnie wysokie są zasiłki pieniężne, na które kraj ten przeznaczona 2,2% PKB, co jest trzecim wynikiem wśród państw OECD. Jednym z przykładów pomocy państwa dla rodzin z dziećmi jest finansowanie przez państwo zakupu podręczników szkolnych dla dzieci, na co z budżetu państwa przeznaczonych jest rocznie ok. 105 mln euro.

Urlopy i świadczenia pieniężne

Płatny urlop macierzyński dla matki oczekującej potomstwa trwa 16 tygodni (8 tygodni przed porodem i 8 tygodni po nim). W przypadku porodu mnogiego, porodu przy pomocy cesarskiego cięcia lub urodzenia wcześniaka, część urlopu po porodzie wydłużona zostaje do 12 tygodni. Zasiłek w tym czasie wynosi 100% dochodów uzyskiwanych przez matkę bezpośrednio przed rozpoczęciem urlopu macierzyńskiego.

Urlop ojcowski jest dostępny w Austrii jedynie dla pracowników państwowej służby cywilnej w formie tzw. „miesiąca dla taty”. Mają oni prawo do miesięcznego, bezpłatnego urlopu, który mogą wykorzystać w ciągu dwóch pierwszych miesięcy od momentu narodzin dziecka. Mimo, że jest to urlop bezpłatny, fakt skorzystania z niego nie wpływa na długość urlopu wypoczynkowego, wlicza się do uprawnień emerytalnych i są za ten okres odprowadzane składki na ubezpieczenia.

Urlop wychowawczy i zasiłek wychowawczy na dziecko

Zasiłek wychowawczy na dziecko przysługuje jednemu z rodziców (także w przypadku adopcji), bez względu na to czy był zatrudniony przed urodzeniem, jeśli dziecko jest wychowywane w gospodarstwie domowym w Austrii. Warunkiem otrzymania zasiłku jest

pięciokrotna wizyta matki dziecka u lekarza w okresie ciąży i pięciokrotna w ciągu 14 miesięcy po urodzeniu dziecka. Zasiłek wychowawczy wynosi miesięcznie 80% dochodów uzyskiwanych bezpośrednio przed rozpoczęciem urlopu związanego z opieką nad dzieckiem (nie więcej niż 2000 euro). Możliwy jest wybór spośród czterech wariantów urlopu wychowawczego, różniących się długością trwania i wysokością wypłacanego zasiłku wychowawczego:

Wariant 1 (tzw. 30 + 6)

Zasiłek wychowawczy na dziecko wynosi 14,53 euro dziennie (ok. 436 euro miesięcznie) do ukończenia przez dziecko 30. miesiąca życia, gdy o zasiłek ubiega się jedno z rodziców, a do 36. miesiąca, gdy dzieckiem opiekują się na zmianę obydwój rodzice.

Wariant 2 (tzw. 20 + 4)

Zasiłek wychowawczy na dziecko wynosi 20,80 euro dziennie (ok. 624 euro miesięcznie) do ukończenia przez dziecko 20. miesiąca życia, gdy o zasiłek ubiega się jedno z rodziców, a do 24. miesiąca, gdy dzieckiem opiekują się na zmianę obydwój rodzice.

Wariant 3 (tzw. 15 + 3)

Zasiłek wychowawczy na dziecko wynosi 26,60 euro dziennie (ok. 800 euro miesięcznie) do ukończenia przez dziecko 15. miesiąca życia, gdy o zasiłek ubiega się jedno z rodziców, a do 18. miesiąca, gdy dzieckiem opiekują się na zmianę obydwój rodzice.

Wariant 4 (tzw. 12 + 2)

Zasiłek wychowawczy na dziecko wynosi 33 euro dziennie (ok. 1000 euro miesięcznie) do ukończenia przez dziecko 12. miesiąca życia, gdy o zasiłek ubiega się jedno z rodziców, a do 14. miesiąca, gdy dzieckiem opiekują się na zmianę obydwój rodzice. W wypadku urodzenia więcej niż jednego dziecka na każde kolejne urodzone dziecko rodzice otrzymują dodatkowo po 7,27 euro dziennie (bez względu na wybrany wariant urlopu wychowawczego).

Zasiłek rodzinny (*Familienbeihilfe*) – jego wysokość uzależniona jest od wieku dziecka:

do 3 lat	105,40 euro
3–10 lat	112,70 euro
10–19 lat	130,90 euro
19–26 lat	152,70 euro

Całkowita kwota zasiłku rodzinnego zostaje zwiększona o 12,80 euro na drugie dziecko, na trójkę dzieci – o 47,80 euro, na czwórkę dzieci – o 97,80 euro, a na każde następne – o 50 euro. Na dziecko niepełnosprawne zasiłek powiększony jest o 138,30 euro.

Prawo do tego zasiłku mają rodzice, których dzieci nie ukończyły 18. roku życia. Na dzieci w wieku powyżej 18 lat prawo do zasiłku przysługuje pod warunkiem, że są w trakcie nauki, praktyk lub studiów. Prawo do niego mają również rodzice, którzy przedłożą w urzędzie skarbowym zaświadczenie, że ich dzieci planowo, z pozytywnym wynikiem ukończyły studia. Zasiłek rodzinny wypłacany jest 6 razy w ciągu roku w wysokości odpowiadającej dwumiesięcznemu świadczeniu. Za wrzesień, ze względu na rozpoczynający się rok szkolny, zasiłek rodzinny wypłacany jest w podwójnej wysokości.

Ulgi podatkowe

W rocznym rozliczeniu podatkowym rodzice dziecka poniżej 10. roku życia mają prawo odpisać od podstawy opodatkowania kwoty wydane przez nich na zapewnienie dziecku opieki (żłobek, przedszkole, inna forma opieki nad dzieckiem, udział w zorganizowanym

wypoczynku wakacyjnym). Nie podlegają odliczeniu koszty czesnego w szkołach prywatnych.

Wraz z zasiłkiem rodzinnym wypłacana jest co miesiąc na każde dziecko kwota 58,40 euro, co jest formą zwrotu podatkowego związanego z wychowaniem dzieci.

Osoba będąca jedynym żywicielem rodziny, uzyskująca dochód roczny przekraczający 6000 euro, ma prawo do odpisu podatkowego na dzieci w skali roku:

- na jedno dziecko – 494 euro,
- na drugie dziecko – 669 euro,
- na każde następne dziecko – o 220 euro więcej.

Żłobki i przedszkola

Do żłobków w Austrii uczęszczało w 2010 r. 21% dzieci w wieku do lat 3. Austria planuje do roku 2014 objąć opieką w żłobkach i przez tzw. „dziennych rodziców” (pozostająca w domu matka przyjmuje dodatkowe dziecko pod swoją opiekę) 28% dzieci w tym wieku.

Do austriackich przedszkoli uczęszcza ok. 93,4% dzieci w wieku od 3 do 6 lat.

Rząd austriacki poprzez dodatkowe środki finansowe stara się wpływać na stopniowe wydłużenie czasu pracy miejsc opieki zastępczej nad dziećmi – docelowo do 47 tygodni w roku po co najmniej 30 godzin tygodniowo.

Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne

Czas poświęcony na wychowanie dziecka jest wliczany do podstawy wymiaru emerytury matki. Dla uzyskania uprawnień emerytalnych minimalny okres aktywności zawodowej wynosi 15 lat składkowych i może zostać obniżony o maksymalnie 8 lat, które kobieta spędziła w domu opiekując się dziećmi. Okresy przebywania na urlopie wychowawczym (dwa lata na każde dziecko) uwzględnia się dla ustalenia wysokości emerytury jako okresy częściowego ubezpieczenia (Teilversicherung). Składka płacona z budżetu państwa wynosi 22,8% od ustalonej na dany rok podstawy wymiaru składki (w 2012 r. – 1570,35 euro miesięcznie).

CZECHY

Już na przełomie lat 60. i 70. minionego wieku wprowadzono w Czechosłowacji szereg rozwiązań o charakterze prorodzinym – należały do nich wydłużenie urlopu macierzyńskiego, zakaz zwalniania z pracy matek będących na urlopie wychowawczym, zasiłek macierzyński, zwiększenie liczby żłobków i przedszkoli. Uruchomiono też dla par krótko po ślubie system kredytów, które były częściowo umarzane po urodzeniu się dziecka. Stosowano wobec młodych małżeństw preferencje przy przydziale państwowych mieszkań. Po transformacji ustrojowej programy te przestały funkcjonować, a zastąpione zostały przez działania nakierowane na bezpieczeństwo socjalne i zapobieganie ubóstwu. Zwiększono liczbę różnych zasiłków, do których prawo nabywają rodzice po urodzeniu dziecka. Płatny urlop wychowawczy przysługiwał początkowo matkom, które urodziły drugie lub kolejne dziecko. Kwota zasiłku wzrastała do czwartego dziecka, potem pozostawała niezmienna.

Współczynnik dzietności czeskich kobiet wyniósł w 2011 r. 1,4 dziecka na kobietę, a współczynnik zatrudnienia kobiet – 57,2% (przeciętna w państwach OECD – 56,7%).

Republika Czeska przeznaczyła na politykę rodzinną w 2009 r. 1,8% PKB.

Urlopy macierzyński, wychowawczy i ojcowski

Urlop macierzyński trwa 28 tygodni po urodzeniu jednego dziecka lub 37 tygodni w przypadku ciąży mnogiej. Kobieta otrzymuje w tym czasie zasiłek macierzyński w wysokości 60% jej ostatniej pensji, nie więcej niż 13 290 CZK (5125 zł).

Płatny urlop wychowawczy może trwać do ukończenia przez dziecko 4. roku życia (jest to najdłuższy na świecie płatny urlop wychowawczy). W związku z tym ponad 70% czeskich matek pozostaje w domu opiekując się dzieckiem po ukończeniu przez nie drugiego roku życia. Większość z tych matek mimo długiej przerwy powraca do pracy, a ilość kobiet pozostających na stałe w domu jest niewielka. Ochrona miejsca pracy osoby przebywającej na urlopie wychowawczym trwa 3 lata.

Urlop wychowawczy przysługuje obydwójgu rodzicom. Może on zostać przerwany w dowolnym momencie, by opiekę nad dzieckiem przejęło drugie z rodziców. Wymiana taka może mieć miejsce kilka razy. Chronione są w tym czasie miejsca pracy obydwójga rodziców. Rodzice dziecka mogą także wykorzystać swoje urlopy wychowawcze jednocześnie (ojciec – również w trakcie urlopu macierzyńskiego matki dziecka), wtedy jednak zasiłek wychowawczy (i ewentualnie inne świadczenia na dziecko) należy się tylko jednemu z rodziców.

Świadczenia na rzecz rodziny

Zapomoga z tytułu urodzenia dziecka

Zapomoga ta przysługuje na dziecko urodzone w rodzinie, w której całkowity dochód nie przekracza aktualnej wartości minimum socjalnego pomnożonej przez współczynnik 2,4. Wysokość minimum socjalnego zależy od liczby osób w rodzinie i wieku dzieci; np. dla rodziny z dwójką dzieci w wieku 8 i 16 lat wynosi ono 10 560 CZK (1726 zł) miesięcznie. Rodziny, w których urodziło się lub zostało adoptowane (przed ukończeniem przez nie pierwszego roku życia) dziecko, otrzymują jednorazową zapomogę w wysokości 17 500 CZK (2866 zł). W przypadku urodzenia większej liczby dzieci wysokość zasiłku wzrasta do 19 500 CZK (3193 zł).

Wyrównanie finansowe przysługuje kobietom w ciąży, niedługo po urodzeniu dziecka lub w trakcie karmienia noworodka piersią, które utraciły część zarobków w związku z przesunięciem do lepszej (gorzej płatnej) pracy w okresie od 6. tygodnia przed porodem do 9. miesiąca po porodzie.

Zasiłek macierzyński przysługuje kobietom, które przepracowały przed porodem 270 dni, opłacając w tym czasie składki na ubezpieczenie chorobowe. Zasiłek ten jest wypłacany przez 28 tygodni (najdłużej w Europie). Wysokość zasiłku wynosi od 35% do 76% ostatniej pensji brutto, nie więcej niż 21 350 CZK (ok. 3500 zł).

Zasiłek wychowawczy

Od 2010 r. rodzic, który decyduje się na pozostanie z dzieckiem na urlopie wychowawczym przez 2 lata, otrzymuje w tym czasie zasiłek wychowawczy w maksymalnej wysokości 11 400 CZK (1867 zł), jeśli przez 3 lata – do 7600 CZK (1245 zł), a jeśli 4 lata – do 3800 CZK (622 zł) miesięcznie. Kwota zasiłku zależy od dostatnich zarobków rodzica (wybiera się wyższe spośród zarobków obojga rodziców). Łączna kwota zasiłku wychowawczego wypłacona rodzicom w czasie trwania urlopu wychowawczego nie może przekroczyć 220 000 CZK (36 080 zł). Podczas urlopu wychowawczego przebywający na nim rodzic może pracować bez utraty prawa do zasiłku wychowawczego, musi jednak w czasie pracy zapewnić dziecku opiekę osoby dorosłej.

Zasiłek na dziecko

Zasiłek ten przysługuje na dzieci żyjące w rodzinach, których całkowity dochód nie przekracza 2,4-krotności minimum socjalnego. Wysokość zasiłku zależy od wieku dziecka: do 5. roku życia jest to 500 CZK (82 zł) miesięcznie, między 6. a 15. rokiem życia – 610 CZK (100 zł) miesięcznie, a między 16. a 26. rokiem życia – 700 CZK (115 zł) miesięcznie.

Zasiłek mieszkaniowy

Jest formą pomocy państwa przeznaczoną m.in. dla rodzin o niskich dochodach na pokrycie części kosztów mieszkaniowych. Świadczenie to wypłacane jest niezależnie od typu zajmowanego lokalu – mieszkania kwaterunkowego, spółdzielczego, własnościowego lub własnego domu. Zasiłek ten należy się rodzinom, którym 30% (w Pradze – 35%) dochodu nie wystarcza na pokrycie kosztów związanych z mieszkaniem. Wysokość zasiłku zależy od dochodów rodziny i kosztów mieszkaniowych. Przeciętnie w roku 2009 wysokość tego świadczenia wynosiła 1111 CZK (ok. 182 zł) miesięcznie.

Dni wolne na opiekę nad dzieckiem

Rodzic ma prawo do 10 dni wolnych w roku na opiekę nad dzieckiem w wieku do lat 10 (np. gdy dziecko zachoruje, gdy szkoła jest zamknięta i trzeba zapewnić mu opiekę, gdy trzeba iść z dzieckiem na badanie lub szczepienie). Za takie dni rodzicowi nie należy się wynagrodzenie, lecz zasiłek chorobowy (60% dziennej podstawy wyliczenia). Osoba samotnie wychowująca dziecko ma prawo do 16 dni zwolnienia na dziecko w roku.

Ulgi podatkowe

Od 1 stycznia 2005 r. została zniesiona kwota wolna od podatku przysługująca na dziecko pozostające na utrzymaniu rodziców. Obecnie obowiązuje odpis 6000 CZK (ok. 984 zł) rocznie na każde dziecko żyjące w danym gospodarstwie domowym (w przypadku dziecka niepełnosprawnego – 12.000 CZK, czyli ok. 1968 zł). Odpis ten przysługuje osobom, których zarobki w czasie roku podatkowego wyniosły co najmniej sześciokrotność minimalnego wynagrodzenia.

Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne

Kobiety, które wychowały dzieci, nabywają prawo do wcześniejszej emerytury. W 2009 r. obowiązywały w tym względzie następujące zasady: kobieta bezdzietna przechodziła na emeryturę w wieku 60 lat; taka, która wychowała jedno dziecko – w wieku 59 lat; dwoje dzieci – 58 lat; troje lub czworo dzieci – 57 lat; powyżej czwórki dzieci – 56 lat. Obecnie Czechy wycofują się z rozwiązań wiążących politykę prorodziną z uprawnieniami emerytalnymi, ponieważ pomimo ich istnienia dzietność w Czechach nie zmieniła się. W 2008 r. uchwalono podwyższenie wieku emerytalnego dla kobiet i mężczyzn (do 65 lat), a istniejące przywileje emerytalne dla matek są wygaszane.

Ponadto świadczenia wypłacone w okresie opieki nad dziećmi do 4. roku życia nie są uwzględniane przy obliczaniu dochodów w celu wyliczenia wysokości świadczenia emerytalnego, a więc nie obniżają podstawy wymiaru emerytury.

ESTONIA

W Estonii, od transformacji ustrojowej do przełomu wieków, wskaźniki demograficzne gwałtownie spadały – zmniejszała się dzietność kobiet, liczba urodzonych dzieci, a co za tym idzie – liczebność populacji. Wskaźnik dzietności zaczął rosnąć od 2004 r. – od tego czasu

wzrósł on z poziomu 1,3 do ponad 1,44 w roku 2011, co zdaniem Estończyków jest efektem prowadzonej w ich kraju polityki prorodzinnej państwa. Zgodnie z danymi estońskiego urzędu statystycznego między rokiem 1999 a 2009 publiczne wydatki na rodzinę wzrosły prawie czterokrotnie, osiągając poziom niemal 400 mln euro, co stanowi równowartość 2,6% PKB Estonii. Oznacza to, że na każde dziecko przypadało statystycznie ok. 1300 euro.

Urlopy macierzyński, rodzicielski i ojcowski

Urlop macierzyński i rodzicielski trwają łącznie 575 dni (140 dni urlopu macierzyńskiego i 435 dni urlopu rodzicielskiego).

Kobieta może wykorzystać przed urodzeniem dziecka co najmniej 30 (maksimum 70) dni urlopu macierzyńskiego. Podczas tego urlopu kobieta otrzymuje 100% swojego przeciętnego wynagrodzenia z ostatniego roku pracy. Kobieta, która w ostatnim roku nie pracowała (w przeszłości jednak była pracownikiem), zarówno w trakcie trwania urlopu macierzyńskiego, jak i rodzicielskiego, otrzymuje zasiłek w wysokości 278,02 euro miesięcznie, co odpowiada w przybliżeniu pensji minimalnej.

Urlop rodzicielski jest płatny w wysokości 100% ostatniego wynagrodzenia (nie więcej niż 2143,41 euro). Może być on podzielony między oboje rodziców i wykorzystany w całości lub częściach do trzeciego roku życia dziecka.

Ojcowie w Estonii są uprawnieni do 10-dniowego bezpłatnego urlopu ojcowskiego, który może być wykorzystany w ciągu dwóch miesięcy przed planowanym porodem lub w ciągu dwóch miesięcy po porodzie.

Świadczenia na rzecz rodziny

W Estonii istnieje kilka rodzajów świadczeń pieniężnych wypłacanych rodzicom w związku z posiadaniem dzieci. Zasiłki te wypłacane są zasadniczo bez względu na wysokość osiąganego przez rodziców dochodu.

- Jednorazowy zasiłek z tytułu urodzenia dziecka w wysokości 320 euro. Analogiczna kwota jest wypłacana w przypadku adopcji dziecka.
- Zasiłek w wysokości 19,18 euro miesięcznie na pierwsze i drugie dziecko oraz 57,54 euro na trzecie i każde kolejne dziecko przysługujący na każde dziecko do 16. roku życia (w razie kontynuacji przez nie nauki – do 19. roku życia).
- Zasiłek na opiekę nad dzieckiem w wieku od 3 do 8 lat, o ile w rodzinie jest co najmniej dwójka dzieci, w wysokości od 19,18 do 38,35 euro na dziecko miesięcznie, w zależności od liczby dzieci w rodzinie i ich wieku.
- Dodatkowy zasiłek w wysokości 168,74 euro miesięcznie dla rodzin z co najmniej siedmiorgiem dzieci.

Formą pomocy dla rodzin z dziećmi w wieku szkolnym są bezpłatne obiady wydawane wszystkim estońskim dzieciom uczęszczającym do 9-letnich szkół podstawowych. Wszystkie dzieci są też objęte finansowanym przez państwo ubezpieczeniem.

Wiele samorządów lokalnych pomaga rodzinom: 92% z nich wypłaca zasiłek na rozpoczęcie roku szkolnego, 35% wprowadziło zasiłek dla dużych rodzin, wiele samorządów wypłaca rodzicom dodatkowy zasiłek z tytułu urodzenia dziecka.

Ulgi podatkowe

W Estonii dochody osób fizycznych opodatkowane są przy zastosowaniu liniowej stawki opodatkowania w wysokości 21%, przy czym obowiązuje kwota wolna od podatku w wysokości

1728 euro. Kwota ta ulega zwiększeniu o 1728 euro na każde kolejne wychowywane dziecko do 17. roku życia. Oznacza to, że np. dla rodziny z trójką dzieci kwotą zwolnioną z podatku dochodowego jest 6912 euro (około 28000 zł) rocznie.

Dodatkowo, jeden z rodziców jest uprawniony do odliczenia od podstawy opodatkowania kwoty wydatków na edukację dzieci do 26. roku życia, w szczególności na: płatne zajęcia edukacyjne w przedszkolu, wydatki związane z uczęszczaniem do szkoły (w tym czesne w szkołach prywatnych), czesne za studia i odsetki od pożyczek studenckich.

Żłobki i przedszkola

W Estonii system opieki zastępczej nad dziećmi jest podobny do polskiego. Dzieci do trzeciego roku życia mogą uczęszczać do żłobków (w praktyce, w związku z płatnymi urlopami rodzicielskimi, przyjmowane są tam dzieci powyżej pierwszego roku życia), a w wieku od 3. do 7. roku życia – do przedszkoli. Istnieją żłobki i przedszkola publiczne oraz samorządowe, w których rodzice płacą jedynie za posiłki oraz niewielkie czesne, jak i pełnopłatne placówki prywatne. Do przedszkoli uczęszcza około 90% dzieci w wieku 3-7 lat.

Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne

Kobieta, która wychowywała przez co najmniej 8 lat czwórkę dzieci, może przejść na emeryturę 3 lata (przy trójce dzieci – rok) przed osiągnięciem ustawowego wieku emerytalnego 61 lat.

Z budżetu państwa opłacana jest część składki emerytalnej przypadająca na pracodawcę matki dziecka przez okres do trzech lat za każde dziecko. Jest to kwota 20% od ustalonej kwoty zarobków ok. 540 euro. Część składki na ubezpieczenie emerytalne przypadająca na pracownika opłacają osoby przebywające na urlopie rodzicielskim z otrzymywanych świadczeń.

Od 1 stycznia 2003 r. za każde dziecko urodzone pomiędzy 31 grudnia 1980 r. i 31 grudnia 2012 r., będące pod opieką rodzica przez co najmniej osiem lat, jedno z rodziców otrzymuje na swoje konto emerytalne dodatek w wysokości dwuletnich składek emerytalnych. Od 1 stycznia 2015 r. dodatek ten będzie równy wartości rocznych składek emerytalnych (dla dzieci urodzonych po 1 stycznia 2013 r.).

FRANCJA

Francja od początku XX wieku deklaruje, że rodzina i dziecko znajdują się pod opieką państwa, ponieważ są dobrem wspólnym i stanowią kapitał ludzki. Polityka państwa wobec dzieci jest postrzegana jako inwestycja na przyszłość.

Francuska polityka prorodzinna ewoluowała: w latach powojennych polegała ona głównie na promocji płodności i rekompensacie bezpośrednich kosztów wychowania dzieci. W latach 60. położono większy nacisk na prawa kobiet w małżeństwie i rodzinie. W latach 70. dominowały zagadnienia walki z ubóstwem i nierównościami społecznymi, a w następnym dziesięcioleciu – z bezrobociem, przy czym skupiono się na rozwiązaniach umożliwiających łączenie pracy zawodowej z wychowaniem dzieci. Wtedy też zwrócono uwagę na rolę rodzin wielodzietnych i do nich zaczęto kierować zwiększoną pomocą państwa.

Dostrzeżono rolę zachodzących w drugiej połowie XX wieku przemian kulturowych w społeczeństwie, skutkujących zmianami struktury rodzinnej – z rosnącą liczbą rozwodów i szybkim powiększeniem się liczby rodziców samotnie wychowujących dzieci. W 1987 r.

ustawowo uznano za rodziny osoby samotnie wychowujące dzieci i żyjące w związkach nieformalnych, co uprawniło je do korzystania z zasiłków rodzinnych.

Obecnie Francja ma dzietność 1,96 dziecka na kobietę (2011 r.), bliską stopie zastąpienia (2,1), jest więc w bardzo dobrej – jak na warunki europejskie – sytuacji demograficznej. Należy do niewielu państw europejskich, w których liczba ludności systematycznie rośnie (58 mln w 1990 r., 60,5 mln w 2000 r. i ponad 65 mln w 2011 r.). Polityka prorodzinna Francji jest więc bardzo skuteczna i pozwoliła odwrócić trend spadkowy liczby ludności z lat 80.

Od 1921 roku funkcjonuje ogólnofrancuska Karta Licznej Rodziny, uprawniająca do zniżek komunikacyjnych (30% dla rodziny z trójką dzieci, 40% z czwórką, 50% z piątką i 75% z szóstką i więcej dzieci). Rodzice piątki lub więcej dzieci zachowują prawo do 30% zniżki dożywotnio. Zniżki dotyczą także wejść do muzeów, kin, obiektów sportowych, są także honorowane przez niektóre firmy handlowe.

Francuska polityka prorodzinna skutecznie zachęca młodych ludzi do posiadania dzieci. Dziedzinami priorytetowymi są: bezpieczeństwo ekonomiczne rodziny, zdrowie, edukacja, warunki mieszkaniowe i wspieranie powrotu kobiet na rynek pracy.

Francja jest przykładem kraju, który wypracował skuteczną politykę prorodziną.

Instrumenty polityki prorodzinnej, wydatki z budżetu państwa

Francja wydaje z budżetu państwa największe kwoty spośród wszystkich krajów wysokorozwiniętych. Według danych OECD za 2009 r. państwo francuskie przeznaczą ponad 3,7% PKB na pomoc rodzinom (wobec średniej krajów OECD na poziomie 2,3% PKB), zarówno w formie ulg podatkowych, bezpośrednich świadczeń pieniężnych, jak i finansowania zastępczych form opieki nad dziećmi w wieku poniżej lat 6.

System zasiłków dla rodzin z dziećmi jest we Francji bardzo rozbudowany. W zależności od tego,

- czy rodzina opiekuje się dzieckiem w domu, czy korzysta ze żłobka;
 - czy rodzina wynajmuje opiekunkę do dziecka;
 - czy jedno z rodziców rezygnuje z pracy, by zająć się wychowaniem dzieci, czy obydwójce pracują (dopuszczalna jest praca na część etatu);
 - czy rodzina ma trójkę lub więcej dzieci
- rodzice otrzymują odpowiednie zasiłki lub ulgi podatkowe, pozwalające rodzinie na funkcjonowanie bez obaw o sprawy materialne.

Urlopy macierzyński, wychowawczy i ojcowski

Urlop macierzyński trwa 6 tygodni przed i 10 tygodni po narodzinach pierwszych dwojga dzieci, 8 tygodni przed i 18 tygodni po urodzeniu trzeciego dziecka, 34 tygodnie (12 przed porodem) dla bliźniąt i 42 tygodnie (24 przed porodem) dla urodzin mnogich. Urlop macierzyński, przed i po porodzie, jest obowiązkowy.

Ojcowie są uprawnieni do 10-dniowego urlopu ojcowskiego, który może być wykorzystany w ciągu 4 miesięcy od urodzenia dziecka. W trakcie tego urlopu ojciec uzyskuje zasiłek na analogicznych zasadach jak matka na urlopie macierzyńskim.

Każdemu z rodziców, o ile przepracowali co najmniej rok, przysługuje urlop rodzicielski do dnia trzecich urodzin dziecka. W czasie urlopu rodzicielskiego rodzicowi pozostającemu z dzieckiem w domu przysługuje zasiłek opiekuńczy w wysokości 560,40 euro miesięcznie – z tym, że w przypadku urodzin pierwszego dziecka przysługuje on jedynie przez 6 miesięcy od zakończenia urlopu macierzyńskiego. W czasie trwania tego urlopu rodzic może

pracować w ograniczonym wymiarze czasu pracy – do 32 godzin tygodniowo. Jeżeli rodzic wykorzystujący urlop rodzicielski podejmuje w tym czasie pracę na część etatu, zasiłek ulega odpowiedniemu zmniejszeniu. W przypadku gdy w rodzinie mającej trójkę lub więcej dzieci jeden z rodziców zrezygnuje z pracy, może on przez okres jednego roku pobierać inny rodzaj zasiłku, w wysokości 801,39 euro miesięcznie.

Rodzice dwójki lub więcej dzieci mogą wykorzystać urlop rodzicielski lub zmniejszyć wymiar czasu pracy ze względu na opiekę nad dziećmi i otrzymywać przez trzy lata zryczałtowany zasiłek na opiekę nad dziećmi.

Po płatnym urlopie rodzicielskim rodzic ma prawo powrócić do poprzedniej lub podobnej pracy u tego samego pracodawcy. Praktycznie z urlopu tego korzystają tylko kobiety, pomimo iż jest on dostępny również dla ojców.

Świadczenia na rzecz rodziny

We Francji świadczenia rodzinne są dostępne dla wszystkich, bez względu na osiągnięte dochody.

Matce przysługuje w związku z urodzeniem dziecka jednorazowe świadczenie pieniężne (odpowiednik polskiego „becikowego”) w wysokości 907,60 euro. Warunkiem jego wypłaty jest, aby kobieta w okresie ciąży była pod opieką lekarską oraz osiągnięcie przez rodzinę rocznego dochodu nieprzekraczającego progu 33 765 euro, gdy pracuje jeden z rodziców i 44 621 euro, gdy pracują oboje. Wysokość tego progu zależy również od liczby dzieci w rodzinie.

Podczas urlopu macierzyńskiego kobiecie przysługuje zasiłek macierzyński w wysokości 100% zarobków, z ograniczeniem do 2516 euro miesięcznie (w przypadku osób zatrudnionych w sektorze publicznym i w niektórych firmach prywatnych ograniczenie to faktycznie nie obowiązuje; różnicę pokrywa pracodawca).

Podobne kryterium dochodowe obowiązuje w przypadku tzw. zasiłku podstawowego, który przysługuje do trzecich urodzin dziecka, pod warunkiem przeprowadzania regularnych badań medycznych. Kwota takiego zasiłku wynosi 181,52 euro miesięcznie.

Rodzicom z dwójką lub większą liczbą dzieci, niezależnie od osiąganego dochodu, przysługuje zasiłek na drugie wychowywane dziecko w wysokości 126,41 euro oraz na każde następne w wysokości 161,96 euro miesięcznie. Kwoty zasiłków ulegają podwyższeniu po osiągnięciu przez dzieci w wieku 11, 14 i 16 lat. Rodzinom spełniającym kryterium dochodowe z co najmniej trójką dzieci w wieku od 3 do 21 lat przysługuje dodatkowy zasiłek w wysokości 164,53 euro miesięcznie.

Oprócz opisanych zasiłków istnieje wiele dodatkowych świadczeń, jak np. dopłaty do mieszkań, zasiłki dla dzieci uczęszczających do szkół, zasiłki dla sierot, dla rodziców osób niepełnosprawnych. Są one zwykle uzależnione od kryterium dochodowego.

Ulgi podatkowe

Francja stosuje specyficzny system opodatkowania osób fizycznych, uwzględniający funkcjonowanie rodziny jako jednostki ekonomicznej. System ten, przez zastosowanie tzw. ilorazu rodzinnego, uwzględnia fakt, że rodziny wielodzietne ponoszą wyższe koszty utrzymania związane z wychowywaniem dzieci.

Każdej rodzinie rozliczającej się z francuskim fiskusem przysługuje określona liczba „części fiskalnych” związanych z jej statusem i liczbą posiadanych dzieci. Małżonkom rozliczającym się wspólnie przysługują dwie „części”, za pierwsze i drugie wychowywane dziecko przysługuje po pół „części”, za trzecie i każde kolejne po jednej „części”. Dochód do opodatkowania osiągnięty

przez wszystkich członków rodziny dzieli się na liczbę przypadających na nią „części” i tak uzyskany rezultat stanowi podstawę do ustalenia podatku. Zastosowanie tego mechanizmu powoduje istotne zmniejszenie opodatkowania rodzin (zwłaszcza wielodzietnych), które dzięki niemu płacą niższy podatek.

Żłobki i przedszkola

Francja rozwinęła efektywny i odpowiadający potrzebom rodziców system opieki nad dziećmi. Edukacja przedszkolna jest bezpłatna i są nią objęte praktycznie wszystkie dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Opieka nad dziećmi w wieku przedszkolnym odbywa się w dobrze rozwiniętym systemie, w którym funkcjonują żłobki, przedszkola oraz zarejestrowane opiekunki. Właśnie opiekunki zapewniają opiekę największej liczbie dzieci (2/3 dzieci w wieku poniżej 3 lat, których oboje rodzice decydują się na powrót do pracy). Zarejestrowane opiekunki w dużej części opłacane są ze środków publicznych – państwo płaci za nie w całości lub części składki na ubezpieczenia społeczne, a rodzice w razie zatrudnienia opiekunki otrzymują specjalny zasiłek. Jego wysokość różni się w zależności od wielkości rodziny i dochodów, ale zwykle pozwala pokryć istotną część kosztów wynagrodzenia opiekunki. Dzięki temu systemowi stopa zatrudnienia kobiet w wieku od 25 do 54 lat w pełnym wymiarze czasu wynosi powyżej 80% w porównaniu do średniej OECD 71% w innych krajach.

Za dzieci uczęszczające do całodziennych przedszkoli rodziny płacą w zależności od wysokości dochodów; dla rodzin o niższych dochodach zazwyczaj są one bezpłatne, a rodziny lepiej sytuowane płacą za przedszkole nie więcej niż 15% dochodów. Prawie wszystkie dzieci uczęszczają do przedszkoli, bo są one powszechnie uznawane za skuteczny sposób socjalizacji dzieci, edukacji i rozwoju kultury.

Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne

W 1945 r. podniesiono we Francji wysokość emerytur osobom, które wychowały trójkę lub więcej dzieci. W 1972 r. ubezpieczeniem emerytalnym objęto kobiety prowadzące gospodarstwa domowe.

Przy określaniu uprawnień emerytalnych w publicznym systemie emerytalnym, matce wychowującej dziecko przez co najmniej 9 lat (do osiągnięcia przez dziecko wieku 16 lat) doliczane są 2 lata składkowe na każde dziecko. Ma to miejsce niezależnie od tego, czy matka wcześniej pracowała i opłacała składki emerytalne.

Rodzice, którzy wychowywali przynajmniej trójkę dzieci przez okres minimum 9 lat do osiągnięcia przez dzieci wieku 16 lat, uzyskują do 10% zwiększenia wartości świadczenia emerytalnego.

Rodzicom, którzy mają prawo do świadczenia rodzinnego i dochód poniżej progu dochodowego, przysługuje dodatkowo – za okresy pozostawania poza pracą lub pracy w niepełnym wymiarze w związku z opieką nad dzieckiem – składka wpłacana z budżetu państwa do publicznego systemu emerytalnego od podstawy równej minimalnemu wynagrodzeniu (przez 3 lata za maksymalnie 2 dzieci, za kolejne dzieci – przez 2 lata).

NIEMCY

W Niemczech od lat 80. XX wieku utrzymuje się bardzo niski (1,2-1,4) wskaźnik dzietności. W roku 2011 r. wyniósł on 1,41. W związku z tym Niemcy odnotowały od 2004 r.

spadek liczby ludności o 750 tys. mieszkańców (z ponad 82,5 mln do 81,75 mln); na sytuację demograficzną ma również wpływ decyzja o ograniczeniu liczby nowych imigrantów. Prognozy demograficzne przewidują dalszy spadek ludności Niemiec do 77-79 mln w 2030 r. i 64-70 mln w roku 2050. Istnieje więc pilna potrzeba działań na rzecz wzrostu dzietności. Mimo stosunkowo dużych nakładów finansowych ponoszonych przez państwo niemieckie na politykę prorodziną, przełomu na tym polu nie widać.

Instrumenty polityki prorodzinnej, wydatki z budżetu państwa

Według danych OECD Niemcy wydają na politykę prorodziną około 2,1% PKB (dane z 2009 r.). Są to wydatki poniżej średniej dla krajów europejskich, zauważalnie mniejsze aniżeli np. we Francji. Zaledwie 0,7% PKB przeznaczonych jest na ośrodki opieki nad małymi dziećmi.

Badania ankietowe pokazały, że w rodzinach pobierających zasiłek rodzicielski w ciągu pierwszego roku życia dziecka dochody netto danego gospodarstwa domowego wzrosły średnio o 400 euro miesięcznie.

Niemiecki model polityki prorodzinnej jest zbliżony do francuskiego. Płatne urlopy na opiekę nad małym dzieckiem, wsparcie finansowe (system zasiłków i ulgi podatkowe) oraz rozwijana stale sieć placówek opieki nad małymi dziećmi mają skłonić tamtejsze kobiety do rodzenia dzieci. Jednak Niemcy, w odróżnieniu od Francji, są przykładem państwa, w którym – mimo przeznaczania na politykę prorodziną sporych środków – liczba rodzących się dzieci jest niezmiernie mała.

Urlopy macierzyński, wychowawczy i ojcowski

Urlop macierzyński w wymiarze 14 tygodni przysługuje każdej kobiecie zatrudnionej na umowę o pracę, z czego 6 tygodni przysługuje przed, zaś 8 tygodni – po urodzeniu dziecka. W przypadku urodzenia bliźniaków urlop macierzyński przysługujący po porodzie ulega wydłużeniu o dodatkowe 4 tygodnie. Urlop jest pełnopłatny, w większości finansowany przez pracodawców – jedynie kwota 13 euro dziennie jest zwracana pracodawcy z ubezpieczenia chorobowego matki. Urlop macierzyński nie przysługuje osobom samozatrudnionym.

Po zakończeniu urlopu macierzyńskiego rodzicom łącznie przysługuje trwający do trzech lat urlop rodzicielski (mogą przebywać na urlopie jednocześnie). Można spędzić z dzieckiem jego pierwsze trzy lata życia lub po dwóch latach tego urlopu – za zgodą pracodawcy – wykorzystać pozostałe 12 miesięcy do ukończenia przez dziecko ósmego roku życia. Podczas dwóch pierwszych lat urlopu rodzicielskiego korzystającemu z niego rodzicowi przysługuje zasiłek rodzicielski. Trzeci rok urlopu rodzicielskiego nie jest płatny, chociaż niektóre landy wypłacają również zasiłki rodzicielskie w trzecim roku urlopu. Podczas urlopu rodzicielskiego korzystający z niego rodzic może podjąć zatrudnienie, w wymiarze nieprzekraczającym 30 godzin tygodniowo. Urlop rodzicielski może być wykorzystywany przez każdego z rodziców maksymalnie w dwóch częściach.

W pewnych sytuacjach rodzic może zamiast wykorzystania urlopu rodzicielskiego wystąpić do pracodawcy o skrócenie tygodniowego wymiaru pracy o 15 do 30 godzin (dotyczy to zakładów pracy zatrudniających przynajmniej 15 pracowników). Pracodawca ma prawo nie zgodzić się na takie rozwiązanie. Po wykorzystaniu urlopu rodzicielskiego pracownik ma prawo do powrotu do pracy na dawnych warunkach.

Na każde dziecko poniżej 12. roku życia przysługuje pracującemu rodzicowi 10 dni płatnego urlopu w roku na opiekę nad chorym dzieckiem; można je kumulować, jednak w ciągu roku nie można wykorzystać więcej niż 25 dni urlopu na każde dziecko.

Przepisy niemieckie nie przewidują urlopu ojcowskiego.

Świadczenia na rzecz rodziny

Federalna ustawa o świadczeniach pieniężnych na dzieci (*Bundeskindergeldgesetz*) przewiduje trzy zasiłki związane z posiadaniem dzieci:

- zasiłek rodzicielski (*Elterngeld*),
- zasiłek na dziecko (*Kindergeld*),
- dodatek na dziecko (*Kinderzuschlag*) – dla rodzin o niskich dochodach.

Zasiłek rodzicielski jest wypłacany jednemu z rodziców nowonarodzonego dziecka i ma na celu zapewnienie dochodów podczas opieki nad małym dzieckiem. Ustawowa wysokość tego zasiłku wynosi 67% ostatniej płacy netto, pracodawcy uzupełniają często kwotę tego zasiłku do 100% pensji. Przepisy określają minimalną i maksymalną wysokość tego świadczenia – jest to odpowiednio 300 i 1800 euro miesięcznie. Zasiłek ten jest podwyższony w przypadku rodzin wielodzietnych oraz urodzenia podczas jednego porodu większej liczby dzieci – w tym przypadku na każde kolejne dziecko dostaje się dodatkowe 300 euro. Otrzymuje się go również na dzieci adoptowane. Jest on wypłacany w dwóch trybach – przez pierwszych 12 miesięcy życia dziecka w pełnej kwocie lub w połowie jej wysokości przez 24 miesiące życia dziecka. Zasiłek rodzicielski kosztuje budżet Niemiec 3,5 mld euro rocznie. Obowiązuje też ochrona miejsca pracy młodej matki.

Zasiłek na dziecko przysługuje na każde dziecko do 18. roku życia niezależnie od dochodów w rodzinie. Może być wypłacany do 21. roku życia dziecka w przypadku, gdy nie podjęło ono pracy, lub do wieku 25 lat, gdy studiuje lub uczy się zawodu. Zasiłek ten przysługuje bez limitu wiekowego w przypadku, gdy dziecko jest niepełnosprawne w stopniu uniemożliwiającym samodzielne funkcjonowanie. Wysokość zasiłku wynosi 184 euro miesięcznie na pierwsze i drugie dziecko, 190 euro na trzecie i po 215 euro miesięcznie na czwarte i każde kolejne dziecko.

W celu zapobieżenia spadkowi poziomu życia, rodzinom o najniższych dochodach przysługuje dodatek na dziecko w wysokości 140 euro miesięcznie. Ma on, wraz z zasiłkiem na dziecko, pokrywać przeciętne potrzeby dzieci, pomóc w ich wychowaniu i zapobiegać występowaniu ubóstwa wśród dzieci.

Rodzice samotnie wychowujący dzieci otrzymują dodatkowo 100 euro miesięcznie.

W 2011 r. wprowadzono dla rodzin o niskich dochodach, uprawnionych do pobierania dodatku na dziecko, pakiet dodatkowych świadczeń związanych z nauką i uczestnictwem w życiu społecznym (takich jak: zwrot kosztów wycieczek organizowanych przez przedszkole lub szkołę, 100 euro rocznie na przybory szkolne, dodatek na koszty dojazdów do szkoły, dodatek na opłaty za obiady w przedszkolu lub szkole, 10 euro miesięcznie na udział w życiu społecznym i kulturalnym społeczności). Pakiet ten służy wyrównaniu szans na dobre wykształcenie, rozwój talentów oraz udział w życiu szkolnym, społecznym i kulturalnym. Świadczeniami w ramach tego pakietu objętych jest ok. 2,5 mln uczniów.

Za część polityki prorodzinnej państwa można uznać zależny od dochodów w rodzinie zasiłek mieszkaniowy.

Ulgi podatkowe

Rodzicowi każdego dziecka w wieku do lat 18 przysługuje ulga podatkowa w kwocie 2184 euro rocznie, w przypadku łącznego rozliczania się małżonków jest to 4368 euro na dziecko. Dodatkowo rodzicom przysługuje ulga z tytułu zapewnienia opieki nad dzieckiem w kwocie odpowiednio 1320 dla jednego rodzica lub 2640 euro w przypadku rodziców składających wspólną deklarację podatkową. Tak więc podstawowa ulga podatkowa dla rodziny z jednym

dzieckiem wynosi 7008 euro ($4368+2640=7008$). Przysługuje ona rodzicom do ukończenia przez dziecko 18. roku życia.

Odliczeniu podlegają również wydatki na:

- edukację dzieci powyżej 18. roku życia – w wysokości 924 euro;
- opiekę nad dzieckiem (czesne w przedszkolu lub prywatnej szkole) w wieku do 14 lat, w wysokości 2/3 faktycznie poniesionych kosztów, do kwoty 4000 euro rocznie na każde dziecko;
- dla rodziców samotnie wychowujących dzieci na opiekę nad dzieckiem do ukończenia przez nie 18. roku życia – w wysokości 1308 euro rocznie.

Żłobki i przedszkola

Prawie 80% rodziców samodzielnie opiekuje się swoimi dziećmi podczas ich pierwszego roku życia. Potem korzystają z innych form opieki nad małym dzieckiem. Z opieki w żłobkach korzysta ok. 25% dzieci w wieku do lat 3 i odsetek ten z roku na rok wzrasta, mimo korzystnych rozwiązań w zakresie urlopów rodzicielskich. Rośnie przez to zapotrzebowanie na miejsca w żłobkach. Organizacja opieki nad małymi dziećmi spoczywa na landach i gminach. W obliczu rosnących potrzeb w 2007 r. federacja, landy i gminy postanowiły, że do roku 2013 stworzą 750 tysięcy nowych miejsc w publicznych zakładach opieki nad dziećmi do lat 3. Od sierpnia 2013 r. każde dziecko po ukończeniu pierwszego roku życia będzie miało zapewnione miejsce w żłobku.

Niektóre gminy organizują opiekę popołudniową i „awaryjną“ nad dziećmi jako sposób na umożliwienie rodzicom łączenia pracy zawodowej z wychowaniem dzieci.

W Niemczech istnieje dobrze rozwinięty system przedszkoli publicznych dla dzieci w wieku powyżej 3 lat, do których uczęszcza 93% uprawnionych dzieci (dane z 2011 r.). Dzieci w wieku od 3 do 6 lat mają prawo do miejsca w przedszkolu.

Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne

W przypadku dzieci urodzonych w 1992 r. i młodszych jedno z rodziców uzyskuje w systemie emerytalnym za rok urlopu rodzicielskiego na jedno dziecko jeden punkt emerytalny (odpowiednik rocznych składek opłacanych od średniego wynagrodzenia). W przypadku dzieci starszych jest to jeden punkt emerytalny za cały okres urlopu. Składki te płacone są z budżetu państwa. Uprawnienie to przysługuje zarówno rodzicom korzystającym z urlopu rodzicielskiego, jak i rodzicom niepracującym. Składki mogą być również podzielone pomiędzy oboje rodziców. Okresy opieki nad dzieckiem wliczane są do stażu pracy wymaganego do emerytury. Rodzice dzieci mogą uzyskać bonus uzupełniający ich emeryturę w postaci 0,33 punktu emerytalnego rocznie za to, że jednocześnie pracują i opiekują się dziećmi, lub za opiekę w domu nad każdym dzieckiem w wieku poniżej 10 lat (nie więcej niż jeden punkt emerytalny w roku).

SZWECJA

Szwecja jest jednym z krajów o najwyższym udziale w PKB wydatków publicznych na politykę prorodziną. W 2009 roku było to 3,5%, co daje trzecie miejsce wśród krajów OECD (po Francji i Wielkiej Brytanii). Pod względem wskaźnika dzietności Szwecja do połowy lat 80. ubiegłego stulecia plasowała się zdecydowanie poniżej średniej dla Europy zachodniej. Jednak podjęte przez rząd szwedzki jeszcze w latach 70. działania zaczęły odnosić skutki

w postaci wzrostu tego wskaźnika (z 1,6 w roku 1978 do 2,14 w roku 1990). W roku 2009 współczynnik rozrodczości wyniósł 1,97 dziecka na kobietę i był jednym z najwyższych w Europie. Od szeregu lat liczba mieszkańców Szwecji (ok. 9,5 mln osób) rośnie zarówno ze względu na przyrost naturalny, jak i dodatni bilans migracji.

Państwo stara się ułatwić obywatelom łączenie obowiązków rodzinnych z pracą zawodową poprzez długi płatny urlop rodzicielski, zapewnienie wszystkim dzieciom w wieku od roku do sześciu lat miejsc odpowiednio w żłobku lub przedszkolu oraz zasiłek na każde dziecko do ukończenia przez nie 16. roku życia. Dużą wagę przywiązuje się w Szwecji do opieki instytucjonalnej nad małymi dziećmi.

Szwedzi są przekonani, że skuteczność ich polityki prorodzinnej jest związana z głęboko zakorzenionym w ich świadomości równouprawnieniem kobiet i mężczyzn oraz z dostosowaniem prawa do zachodzących zmian społeczno-kulturowych. Chodzi tu m.in. o akceptację dla „nietradycyjnych” form rodziny, a więc osób samotnie wychowujących dzieci i związków nieformalnych. Jeszcze w latach 60. XX wieku typowa szwedzka rodzina składała się z pracującego męża, niepracującej żony i dwojga dzieci. Dziś pracuje ok. 80% Szwedek.

W Szwecji obserwuje się długofalowe pozytywne skutki polityki prorodzinnej. Zakłada ona, że zarówno mężczyźni, jak i kobiety chcą pracować zawodowo oraz łączyć pracę z życiem rodzinnym. Drogą do realizacji tego założenia jest w miarę swobodne ustalanie godzin pracy zarówno dla matek, jak i dla ojców małych dzieci. Z elastycznych form zatrudnienia korzysta 41,2% kobiet i 14,2% mężczyzn (średnia unijna wynosi odpowiednio 31,5% i 8,3%). Obowiązek skorzystania z urlopu wychowawczego przez ojca traktowany jest jako element wzmacniający więzy rodzinne i wpływający na obniżenie liczby rozwodów.

Urlopy macierzyński, wychowawczy i ojcowski

Jednym z najważniejszych elementów polityki prorodzinnej w Szwecji jest urlop rodzicielski przysługujący rodzicom nowonarodzonego dziecka. Trwa on 480 dni i może być (z niewielkimi ograniczeniami) wykorzystany zarówno przez matkę, jak i przez ojca. Każde z rodziców musi wykorzystać przynajmniej 60 dni tego urlopu. Pozostałą część można podzielić w dowolny sposób, przy czym urlop ten można wykorzystać w częściach w ciągu 8 lat od urodzenia dziecka. Kobieta może udać się na urlop rodzicielski już na 7 tygodni przed planowaną datą porodu. Warunkiem uzyskania takiego urlopu jest praca nieprzerwanie przez 6 miesięcy przed porodem lub przepracowanie minimum 12 miesięcy w ciągu 2 lat przed porodem. Urlop ten jest płatny: przez pierwsze 390 dni w wysokości 80% wynagrodzenia, ale nie mniej niż równowartość 20 euro dziennie, a przez ostatnie 90 dni jest to zryczałtowana kwota w wysokości odpowiadającej 20 euro dziennie. Dodatkowo ojcowie mają prawo do wykorzystania 10 dni płatnego urlopu związanego z urodzeniem się dziecka.

Do ukończenia przez dziecko 12 lat w przypadku choroby dziecka rodzice mają prawo do skorzystania z urlopu opiekuńczego w wymiarze do 120 dni rocznie. W trakcie tego urlopu pracownik otrzymuje świadczenie w wysokości 80% wynagrodzenia.

Oryginalnym szwedzkim rozwiązaniem jest tak zwana „premia za szybkość” – jeśli kolejne dziecko urodzi się w ciągu 30 miesięcy od urodzenia poprzedniego, urlop rodzicielski można wydłużyć nawet o rok.

Świadczenia na rzecz rodziny

W Szwecji wszystkim rodzinom (bez względu na kryterium dochodowe, łącznie ze szwedzką rodziną królewską) przysługuje od 2011 r. miesięczny zasiłek na dzieci (do lat 16 lub do lat

20, jeśli dziecko się uczy) w wysokości 1050 SEK (około 120 euro) na każde dziecko. Rodzinom z dwójką lub większą liczbą dzieci dodatkowo wypłacane są zasiłki rodzinne, których wysokość rośnie z każdym kolejnym dzieckiem: 100 SEK (11,6 euro) na drugie dziecko, 454 SEK (52,5 euro) na trzecie dziecko. Zasiłki te są zwolnione z podatku. Rodziny w trudnej sytuacji finansowej otrzymują odpowiednie do ich potrzeb formy wsparcia (np. dodatek mieszkaniowy).

Wydatki państwa na dziecko w wieku do 5 lat wyniosły w Szwecji w 2007 r. 49 300 euro, co znacznie przewyższyło średnią w państwach OECD, wynoszącą 28 125 euro.

Ulgi podatkowe

W Szwecji nie są stosowane żadne preferencje w systemie podatkowym dla rodzin wychowujących dzieci.

Żłobki i przedszkola

Szwecja ma jeden z najwyższych w Unii Europejskiej wskaźników dzieci korzystających z opieki instytucjonalnej.

Opieka nad dziećmi do lat 6 jest częściowo opłacana przez rodziców. Wysokość opłaty zależy od sytuacji materialnej rodziny, liczby dzieci oraz liczby godzin spędzanych przez dziecko w placówce opiekuńczej. Dzieci rodziców niepracujących nie mają prawa do uczęszczania do takich placówek. Rodziny wychowujące przynajmniej dwójkę dzieci mają prawo do trzech godzin nieodpłatnej opieki w tego typu placówkach.

Długi czas pracy żłobków i przedszkoli (zwykle otwarte są dla dzieci w godzinach od 6.30 do 18.30) pozwala rodzicom dostosować czas ich pracy do czasu przebywania dziecka w placówce opiekuńczej. Również to powoduje, że korzysta z nich 49% dzieci poniżej 3. roku życia oraz 95% dzieci w wieku 3-6 lat.

Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne

Składki emerytalne za okres opieki nad dzieckiem opłacane są z budżetu państwa na jeden z trzech (najkorzystniejszy dla danej osoby) sposobów:

1. od kwoty wynagrodzenia uzyskiwanego przed rozpoczęciem opieki;
2. dla osób o niskich wynagrodzeniach (lub takich, które nie osiągają dochodów) podstawą obliczenia wysokości składki jest 75% przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce;
3. w przypadku osób, których dochód nie zmniejsza się w trakcie opieki, konto emerytalne zostaje jednorazowo zasilone dodatkową kwotą bazową.

Od zasiłków wypłacanych rodzicom są odprowadzane składki na ubezpieczenie emerytalne: świadczeniobiorca uiszcza składkę w wysokości 7% otrzymywanego zasiłku, a budżet państwa – część przypadającą na pracodawcę (10,21%).

WĘGRY

Polityka prorodzinna jest traktowana na Węgrzech priorytetowo ze względu na bardzo niski współczynnik rozrodczości. Kraj ten znalazł się w bardzo trudnej sytuacji demograficznej, odnotowując od szeregu lat ujemny przyrost naturalny. Ocenia się, że obecnie Węgry mają najszerszej zakrojoną politykę prorodziną spośród państw Europy Środkowo-Wschodniej.

Współczynnik rozrodczości na Węgrzech wyniósł w 2009 r. 1,33 dziecka na kobietę, co jest wartością bardzo niską w porównaniu z przeciętną w państwach OECD wynoszącą 1,74. Tylko w dwóch państwach należących do OECD współczynnik ten miał niższą wartość: Portugalii (1,32) i Korei Południowej (1,15).

Rząd węgierski uruchomił kampanie społeczne na rzecz wykreowania pozytywnego wizerunku rodzin wielodzietnych w społeczeństwie. Rząd Viktora Orbana stara się również poprawić sytuację ekonomiczną młodych ludzi, m.in. poprzez obniżenie o 50% wysokości płaconych przez pracodawców składek na ubezpieczenia społeczne, jeśli zatrudniają oni osoby poniżej 25. roku życia. Identyfikacja ulga dotyczy pracodawców zatrudniających kobietę podejmującą pracę po urlopie wychowawczym.

Węgry mają bardzo wysoki poziom wydatków publicznych na rodzinę – w 2009 r. wynosiły one 3,6% PKB i szacuje się, że od 2011 r., w związku z wprowadzonymi wtedy ulgami podatkowymi, poziom ten jeszcze wzrósł (na razie brak jest szczegółowych danych odnośnie jego nowej wysokości i uzyskanych dzięki tym nowym rozwiązaniom efektów). Dzięki tak wysokim nakładom ubóstwo dotyka tylko 7,2% dzieci na Węgrzech, wobec przeciętnej w państwach OECD wynoszącej 12,7%.

W uchwalonej w marcu 2011 r. konstytucji Węgier, w jej pierwszej części pod tytułem „Fundamenty”, jest mowa o ochronie instytucji małżeństwa jako dobrowolnej wspólnoty życiowej kobiety i mężczyzny, wspieraniu rodzicielstwa oraz o ochronie rodziny (szczegółowe rozwiązania w tej sprawie zawiera ustawa organiczna¹).

Ustawa nr CCXI o ochronie rodzin z 2011 r. określa m.in. obowiązki państwa wobec rodziny: „Obowiązkiem państwa jest roztaczanie opieki nad rodzinami, przyczynianie się do wzrostu ich dobrobytu. Podobne obowiązki spoczywają na samorządach, organizacjach społecznych, mediach i uczestnikach życia gospodarczego”.

Urlopy i świadczenia

Urlop macierzyński na Węgrzech trwa 24 tygodnie, z których 4 mogą być wykorzystane przed porodem. Zasiłek macierzyński wynosi 70% ostatniego wynagrodzenia. Ojcowie są uprawnieni do 5-dniowego pełnopłatnego urlopu ojcowskiego.

Urlop wychowawczy na Węgrzech matka może wykorzystać w jednej z kilku wersji. Urlop o nazwie GYED jest przeznaczony dla matki, która w ciągu ostatnich dwóch lat przed urodzeniem dziecka pracowała przynajmniej przez rok. Trwa on od zakończenia urlopu macierzyńskiego do ukończenia przez dziecko drugiego roku życia i jest płatny – matka otrzymuje przez ten czas zasiłek wychowawczy w wysokości 70% swojego ostatniego wynagrodzenia za pracę, nie więcej jednak niż podwójną pensję minimalną (ok. 1450 zł).

Trzyletni urlop wychowawczy GYES jest przeznaczony dla matek, które nie mogą skorzystać z urlopu GYED (brak im wymaganego okresu pracy przed urodzeniem dziecka) oraz dla tych matek, które po zakończeniu urlopu wychowawczego GYED chcą jeszcze przez rok zostać z dzieckiem w domu. Osobom przebywającym na urlopie GYES przysługuje zasiłek wychowawczy w wysokości odpowiadającej minimalnej emeryturze (równowartość ok. 415 zł).

Jeśli w domu jest trójka lub więcej dzieci, jedno z rodziców może wykorzystać urlop wychowawczy GYET, który przysługuje do momentu ukończenia przez najmłodsze dziecko 8 lat. W tym czasie istnieje możliwość podjęcia pracy w wymiarze nie większym niż 30 godzin

¹ Ustawy organiczne – akty prawne o mocy pośredniej między aktami o mocy konstytucyjnej a ustawami tzw. zwykłymi. Ustawy tej kategorii dotyczą określonego zakresu spraw.

tygodniowo lub bez limitu, jeśli praca odbywa się w domu. Przebywając na urlopie GYET rodzic otrzymuje zasiłek wychowawczy w wysokości odpowiadającej minimalnej emeryturze.

Poza powyższymi formami zasiłku wychowawczego rodzinom z dziećmi przysługuje zasiłek rodzinny, który jest niezależny od kryterium dochodowego i wynosi: na jedno dziecko w rodzinie – równowartość ok. 180 zł, na dwoje dzieci – 200 zł, na każde następne – 240 zł miesięcznie.

Ulgi podatkowe

Ustawa nr LXVI z 2010 r. o wsparciu dla rodzin określa nowe zasady wspierania materialnego rodzin, m.in. wysokość odpisów podatkowych na dzieci, ustalając wysokość odpisu od podstawy opodatkowania na 215 euro miesięcznie. Rośnie on wraz z liczbą dzieci i osiąga przy trójce dzieci wysokość 700 euro, co przekłada się na obniżenie wymiaru podatku średnio o 340 euro miesięcznie, czyli 4080 euro rocznie.

Instrumenty polityki prorodzinnej

Pomoc dla rodzin wielodzietnych na Węgrzech ma różnorodne formy. Rodziny z piątką dzieci otrzymują dofinansowanie obiadów szkolnych (50% ze środków publicznych) oraz finansowaną przez samorząd lokalny dopłatę do letniego wypoczynku dzieci. Osobom pracującym, mającym co najmniej trójkę dzieci, przysługuje dodatkowych 7 dni urlopu wypoczynkowego rocznie.

Opieka nad dzieckiem do ukończenia przez nie trzeciego roku życia spoczywa głównie na rodzicach – stąd system żłobków jest na Węgrzech dość słabo rozwinięty. Do przedszkoli uczęszcza ok. 80% dzieci w wieku 3-7 lat. Przedszkola są dotowane przez państwo i samorządy. Opłaty wnoszone przez rodziców pokrywają tylko 10% kosztów pobytu dziecka w przedszkolu.

Kolejnym elementem polityki prorodzinnej działającym na Węgrzech jest system preferencyjnych kredytów mieszkaniowych dla młodych małżeństw. Kwestię tę reguluje ustawa IV z 2009 r. o gwarancjach udzielanych przez państwo przy korzystaniu z kredytów na cele budownictwa mieszkaniowego. Państwo udziela gwarancji kredytowych osobom chcącym inwestować w budowę mieszkania lub domu, wprowadzając ochronę przed skutkami utraty pracy.

Wprowadzono też oryginalny system długookresowego oszczędzania – państwo przelewa kwotę odpowiadającą 150 euro wkładu początkowego dla każdego dziecka, a każda kwota wpłacana przez rodziców dziecka jest powiększana o 20%.

Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne

Składki emerytalne za okres opieki nad dziećmi opłacane są od wybranych zasiłków i innych świadczeń finansowych związanych z opieką nad dziećmi. Składka opłacana jest przez świadczeniobiorców (9,5% otrzymanych środków) oraz budżet państwa.

Od 2011 r. kobieta, aby otrzymać pełną emeryturę, musi wykazać 40-letni kwalifikowany staż pracy (niezależnie od wieku). Kwalifikowane okresy pracy to okresy składkowe i okresy otrzymywania świadczeń na dziecko (zasiłków: macierzyńskiego i wychowawczego). Wymiar tego stażu pracy obniża się dla matki pięciorga dzieci o rok oraz o kolejny rok za każde następne wychowane dziecko. Obniżenie wieku emerytalnego nie może być większe niż 7 lat.

WIELKA BRYTANIA

Wielka Brytania jest krajem posiadającym jeden z najwyższych w Europie wskaźników dzietności, sięgający 2,0 (w 2008 roku wyniósł on 1,98). Rośnie on od roku 2001, kiedy to odnotowano jego minimum (1,63). Sytuację demograficzną Wielkiej Brytanii poprawia dodatnie saldo migracji, dzięki któremu – pomimo braku tzw. zastępowalności pokoleń – liczba mieszkańców tego kraju nie spada. Dla przykładu, mieszkające tam od niedawna Polki rodzą średnio ponad dwoje dzieci, a więc zdecydowanie więcej niż w Polsce.

Wydatki z budżetu państwa na politykę prorodziną

Według danych OECD z 2009 roku Wielka Brytania jest drugim po Francji europejskim krajem pod względem wsparcia z budżetu dla rodzin wychowujących dzieci. Przeznacza na ten cel 3,6% PKB. Większość (2,1% PKB) stanowi transfer pieniężny przekazywany bezpośrednio rodzinie, zaś zdecydowanie mniejsza część przeznaczona jest na usługi publiczne (1,1% PKB).

Urlopy macierzyński, wychowawczy i ojcowski

W Wielkiej Brytanii urlop macierzyński przysługuje kobietom, które do 15. tygodnia przed urodzeniem dziecka przepracowały u jednego pracodawcy co najmniej 26 tygodni oraz zarabiały nie mniej niż odpowiednik 125 euro tygodniowo. Urlop macierzyński trwa 52 tygodnie, z czego płatnych jest 39 tygodni. Przez pierwsze 6 tygodni pracodawca wypłaca ustawowe uposażenie podczas urlopu macierzyńskiego (*Statutory Maternity Pay*, SMP) w wysokości 90% tygodniowego wynagrodzenia, a przez kolejne 33 tygodnie ok. 145 euro tygodniowo lub 90% tygodniowych zarobków (w zależności od tego, która z kwot jest niższa). Płatnikiem jest pracodawca, więc podane powyżej kwoty i terminy mogą w konkretnej umowie o pracę różnić się na korzyść pracownika. W trakcie urlopu macierzyńskiego obowiązuje ochrona miejsca pracy kobiety.

Kobietom, które nie spełniają kryteriów otrzymania SMP (zbyt krótki staż pracy, samozatrudnienie, praca na podstawie umowy na czas określony, zbyt niskie zarobki), przysługuje wypłacany ze środków publicznych zasiłek macierzyński (*Maternity Allowance*, MA). Wysokość MA to ok. 145 euro tygodniowo. Warunkiem jego otrzymywania jest przepracowanie w ciągu 66 tygodni poprzedzających datę porodu co najmniej 26 tygodni z zarobkami min. 35 euro tygodniowo (można wybrać dowolne 26 tygodni – nie musi to być okres ciągły).

Kobiety, które nie spełniają wymogów otrzymania SMP ani MA, otrzymują (po złożeniu odpowiedniego wniosku) zasiłek chorobowy, tzw. *Incapacity Benefit*. Jest on wpłacany maksymalnie 6 tygodni przed urodzeniem i 14 dni po urodzeniu dziecka. O jego przyznaniu i wysokości decyduje odpowiedni urząd.

Ojcu dziecka przysługuje dwutygodniowy urlop rodzicielski (*Statutory Paternity Leave*), płatny w wysokości 150 euro tygodniowo. Warunki otrzymania tego urlopu są podobne jak przypadku urlopu macierzyńskiego (staż pracy min. 26 tygodni, zarobki min. 125 euro tygodniowo).

Oprócz tego każdy z rodziców ma prawo do wykorzystania w ciągu 5 lat od urodzenia dziecka 13 tygodni bezpłatnego urlopu (nie więcej niż 4 tygodnie w ciągu roku).

Świadczenia na rzecz rodziny

Podstawowym świadczeniem na dzieci w Wielkiej Brytanii jest zasiłek na dziecko (*Child benefit*). Jest to nieopodatkowana kwota płacona rodzicom w związku z wychowywaniem przez nich dzieci. Wysokość świadczenia jest co roku rewaloryzowana. Obecnie wynosi

82 funty (prawie 100 euro) tygodniowo na pierwsze dziecko oraz 16 euro tygodniowo na każde kolejne dziecko. Świadczenie to jest nieopodatkowane. Rząd zapowiedział, że od początku 2014 roku zasiłek na dziecko przysługiwać będzie jedynie rodzinom, których roczny dochód nie przekracza 53 tys. euro rocznie.

Rząd Davida Camerona zniósł wypłacany rodzinom w gorszej sytuacji finansowej po urodzeniu dziecka jednorazowy zasiłek (*Sure Start Maternity Grant*) – odpowiednik polskiego becikowego – w wysokości 500 funtów (ok. 600 euro).

Dodatkowo rodziny, których dochód nie przekracza 50 tys. euro rocznie mogą skorzystać z pomocy państwa otrzymując tzw. *child tax credit*. Jest to tzw. dodatek dla rodziców, którego kwota zależy od dochodu rodziny, a jego maksymalna wysokość to ok. 670 euro na rodzinę + ok. 2100 euro na każde dziecko rocznie.

Istnieje także system pomocy dla osób pracujących osiągających niskie dochody, powierzających opiekę nad dzieckiem (dziećmi) zarejestrowanej opiekunce. Jest to tzw. *working tax credit*, który pokrywa ok. 70% kosztów opieki nad dzieckiem.

Formą pomocy ze strony państwa jest bezpłatna opieka lekarska oraz bezpłatne lekarstwa dla matki i dziecka. Dla rodzin w trudnej sytuacji materialnej funkcjonuje dodatek mieszkaniowy zależny od kryterium dochodowego.

Ulgi podatkowe

W Wielkiej Brytanii nie ma specjalnych ulg podatkowych dla rodzin wychowujących dzieci. Jako preferencje w systemie podatkowym dla rodzin można natomiast uznać obowiązującą w Wielkiej Brytanii zerową stawkę VAT na artykuły dziecięce.

Żłobki i przedszkola

W Wielkiej Brytanii system opieki nad dziećmi w wieku poniżej 5 lat jest zdecentralizowany. Opieka przedszkolna nie jest obowiązkowa. Rodzice dzieci w wieku 3-4 lat (od 5. roku życia istnieje obowiązek szkolny) mają możliwość korzystania z organizowanej przez samorządy lokalne bezpłatnej opieki przez 15 godz. tygodniowo (3 godz. dziennie) przez 38 tygodni roku szkolnego. Opieka powyżej 3 godz. dziennie jest płatna. Rodziny, których dochód roczny nie przekracza określonego progu (w 2010 roku było to ok. 70 tys. euro rocznie) mogą otrzymać zwrot części (maksymalnie 80%, ale nie więcej niż 210 euro tygodniowo na jedno dziecko oraz nie więcej niż 360 euro tygodniowo na 2 lub więcej dzieci) kosztów opieki nad dzieckiem – jest to element zasiłku *working tax credit*. Wysokość otrzymywanej kwoty zależy od dochodów rodziny.

Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne

W obu częściach publicznego systemu emerytalnego (podstawowej, należnej każdemu, kto przepracował odpowiednią liczbę lat opłacając składki, i dodatkowej, na którą wpłaca się składki zależne od dochodów) obowiązuje zasada ochrony okresów opieki nad dziećmi. W przypadku emerytury podstawowej (*basic state pension*) polega ona na tym, że osobom opiekującym się w domu przynajmniej jednym dzieckiem w wieku poniżej 16 lat, obniżona zostaje (maksymalnie do 20) ilość przepracowanych lat wymagana do otrzymania pełnego świadczenia. W przypadku emerytury dodatkowej (*state second pension*) uwzględniane są okresy pozostawania poza rynkiem pracy ze względu na opiekę nad dzieckiem do lat 12; traktuje się je jako lata składkowe o stawce od najniższych dochodów uprawniających do gromadzenia środków na taką emeryturę (w roku 2011 było to ok. 17 300 euro rocznie).

ZAKOŃCZENIE

Głównym ekonomicznym beneficjentem tego, że rodzą się dzieci, nie jest rodzina, lecz państwo i to ono powinno inwestować w dzieci jako kapitał społeczny, aby osiągnąć w dłuższej perspektywie wymierne korzyści. Przedstawione powyżej rozwiązania funkcjonujące w politykach prorodzinnych kilku państw pokazują, że nie ma jednego skutecznego przepisu na sukces w tej dziedzinie. Aby prowadzona przez państwo polityka prorodzinna odniosła pożądany skutek, potrzebne są duże nakłady finansowe z budżetu państwa. Jednak same środki finansowe nie są gwarantem sukcesu – przykłady takich krajów jak Austria i Niemcy pokazują, że nawet skierowanie dużych środków pieniężnych na pomoc rodzinom nie zapewni zmiany podejścia młodych ludzi do kwestii zakładania rodziny i posiadania dzieci, a w szczególności – do posiadania liczego potomstwa. Specjaliści skłaniają się ku pogładowi, że istotne znaczenie odgrywają funkcjonujące w danym społeczeństwie wzorce kulturowe, a także gotowość do poświęcenia się (spowolnienie kariery zawodowej, częściowa rezygnacja z konsumpcji) na rzecz rodziny i wychowania dzieci. Badania przeprowadzane wśród współczesnych Europejki w wieku rozrodczym (19–45 lat) wskazują, że zaledwie 10-15% spośród nich nie chce mieć dzieci. Znacznie większa grupa kobiet twierdzi, że chciałaby mieć więcej dzieci, niż ma aktualnie.

Zdaniem ekspertów, utrzymujące się od szeregu lat w wielu państwach europejskich niskie wskaźniki urodzin dają powód do myślenia z niepokojem o starzeniu się społeczeństw, zagrożeniu spójności społecznej oraz trwałości systemów zabezpieczenia na starość, opartych głównie na zasadzie repartycyjnej. Prowadzona w danym państwie polityka prorodzinna powinna mieć na względzie powyższe zagrożenia i starać się im przeciwdziałać. W niektórych państwach nadano jej specjalną rangę, powołując ministerstwa ds. rodziny; spośród krajów opisywanych w opracowaniu są to Francja, Niemcy i Węgry, a poza nimi – Belgia, Irlandia, Luksemburg, Łotwa, Słowacja i Słowenia.

Dobrym przykładem skutecznej polityki prorodzinnej państwa jest Francja, która od wielu lat konsekwentnie rozwija kosztowny, stabilny system wspomagania rodziny. Dzięki temu rodzi się tam tyle dzieci, że Francuzi nie muszą obawiać się o zastępowalność pokoleń. Wzrost rozrodczości osiąga się przez współistnienie szeregu czynników, do których należy przede wszystkim zaliczyć świadczenia pieniężne, urlopy związane z wychowaniem dzieci i dostępność różnych form opieki nad dziećmi. Większość z tych form pomocy rodzinie występuje we wszystkich lub prawie wszystkich krajach. Są jednak takie rozwiązania, które stosowane są tylko w niektórych państwach.

- W Austrii jest to finansowanie przez państwo zakupu podręczników szkolnych;
- we Francji – refundowanie z budżetu państwa kosztów zatrudnienia opiekunki do dziecka; – iloraz rodzinny stosowany przy obliczaniu podatku dochodowego i traktowanie rodziny jako jednostki ekonomicznej;
- w Niemczech – punkty emerytalne dla osób pozostających poza rynkiem pracy z powodu opieki nad dziećmi;
- w Szwecji – premia za szybkość (państwo promuje wydłużeniem urlopu rodzicielskiego urodzenie kolejnego dziecka w ciągu 30 miesięcy od urodzenia poprzedniego dziecka).
- w Austrii i na Węgrzech – możliwość wyboru spośród kilku wersji urlopu wychowawczego, różniących się długością trwania i wysokością otrzymywanego zasiłku;
- w Estonii – opłacanie w całości z budżetu państwa obiadów w stołówkach szkolnych dla wszystkich dzieci;
- na Węgrzech – możliwość obniżenia wieku emerytalnego ze względu na wychowywanie dzieci nawet o 7 lat.

Wydaje się, że kluczowym elementem sprzyjającym podjęciu przez młodych ludzi decyzji o powiększeniu rodziny jest świadomość, że wraz z przyjściem na świat potomka nie spadnie gwałtownie ich poziom życia. Państwo powinno zadbać o to, by młoda rodzina odczuwała bezpieczeństwo materialne, którego fundamentem jest stabilna praca. Drugim istotnym elementem jest kwestia mieszkaniowa, którą państwo może regulować np. poprzez stworzenie systemu tanich kredytów mieszkaniowych dla młodych małżeństw. Oba te zagadnienia mają zasadnicze znaczenie przy podejmowaniu decyzji o posiadaniu dzieci.

Programy składające się na politykę prorodziną są kosztowne, a ich skutki – odczuwane dopiero w dłuższym horyzoncie czasowym. Mimo to państwa walczące z niekorzystnym rozwojem sytuacji demograficznej podejmują różnorodne działania mające na celu wzrost współczynnika dzietności w społeczeństwie. Przedstawione w niniejszym opracowaniu przykłady polityk prorodzinnych w różnych krajach pokazują, że rządy widzą konieczność działania na tym polu i robią bardzo dużo w celu wspierania rodziny, by zapobiec konsekwencjom ekonomicznym, kulturowym i politycznym starzenia się społeczeństw. Efekty tych działań pojawią się długo po zakończeniu ich kadencji; polityka prorodzinna nie może być prowadzona z myślą o bieżących potrzebach politycznych, lecz musi być ukierunkowana na dobro społeczeństwa w długiej perspektywie czasowej.

Bibliografia:

- Andersson G., *A study on policies and practices in selected countries that encourage child-birth: The case of Sweden*, Max Planck Institute for Demographic Research, Rostok 2005.
- Childbearing Trends and Policies in Europe*, w: Demographic Research, vol. 19, Rostok, 2008.
- Czarnik M., Kot M., Urbański J., *Polityka prorodzinna w wybranych krajach Unii Europejskiej. Przegląd stosowanych rozwiązań*, Raport Fundacji Republikańskiej, Warszawa 2012.
- Dziedzina J., *Babcie latają do Anglii*, w: Gość Niedzielny nr 1/2013, s. 19-21.
- Federalne Ministerstwo ds. Rodziny, Młodzieży i Seniorów, *Familienreport 2011*, Berlin, styczeń 2012.
- Jirková K., *The concept of family policy and measures initiated by the Ministry of Labour and Social Affairs of the Czech Republic*, w: Czech Demography, vol. 4, Praga 2010.
- Martin C., *The reframing of family policies in France: Process and actors*, Journal of European Social Policy, vol. 20, Rennes 2009.
- Polityka rodzinna w krajach Unii Europejskiej – wnioski dla Polski*, Biuletyn RPO – Materiały nr 67 Zeszyty Naukowe, Warszawa 2009.
- Questions received from the members of the Demographic Council*, Łotewska Konfederacja Wolnych Związków Zawodowych, Ryga 2012.
- Spieß K., *Familienbezogene Politiken in Deutschland, Dänemark, Frankreich und Großbritannien*, Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, Berlin 2006.
- Szelewa D., *Three faces of familialism: comparing family policies in the Czech Republic, Hungary and Poland*, Florencja 2006.
- Tracz-Dral J., *Polityka rodzinna we Francji i Szwecji na tle rozwiązań polskich*, Notatka Biura Analiz i Dokumentacji, Kancelaria Senatu, Warszawa 2011.
- Wall K., *Family Policy in Council of Europe Member States*, Rada Europy, Strasburg 2009.

Strony internetowe:

- bmwa.cms.apa.at/cms/content/attachments/0/1/2/CH0617/CMS1201615714755/familienbeihilfe_mehrkindzuschlag_neu_homepage.pdf
- ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication7016_en.pdf
- epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Social_protection_-_social_benefits_by_function
- stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=SOCX_AGG
- www.3plus.pl/KonferencjaSejm2010/12_Austrii_Niemcy.pdf
- www.arbeiterkammer.at/www-192-IP-2329.html
- www.arbeitsagentur.de/zentraler-Content/Veroeffentlichungen/Merkblatt-Sammlung/Merkblatt-Kinderzuschlag.pdf
- www.benefit.org.uk/cat/zmiany-w-2012
- www.bmfsfj.de/BMFSFJ/familie,did=158318.html
- www.bmwfj.gv.at/FAMILIE/VEREINBARKEITVONFAMILIEUNDBERUF/Seiten/default.aspx
- www.ensib.ee/pension-supplements/
- www.euro-punkt.pl/zasilki-rodzinne-austria,2,2,147,114,147
- www.gov.uk/browse/benefits
- www.help.gv.at/Portal.Node/hlpd/public/content/27/Seite.270101.html#Beitragsgrundlage

www.ilo.org/public/english/region/eurpro/geneva/download/pension_reform_cee.pdf
www.managernaobcasach.pl/aktualnosci/dookola-nas/820-polityka-rodzinna-i-mechanizmy-godzenia-rol-w-danii-norwegii-i-szwecji.html
www.mpsv.cz/en/1603
www.mpsv.cz/files/clanky/6600/information_family_policy.pdf
www.naszdziennik.pl/wp/10522,gdzie-w-europie-rodza-sie-dzieci.html
www.nationmaster.com/graph/peo_tot_fer_rat-people-total-fertility-rate
www.oecd.org/els/familiesandchildren/47710686.pdf
www.oecd.org/els/pensionsystems/pensionsataglance2011retirement-incomesystemsinoec-dandg20countries.htm#country_highlights
www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/190600051e1t004.pdf?expires=1352899445&id=id&accname=freeContent&checksum=1CC3A3B4DF10B2D1AA99A7FE8D5D6831
www.poloniainfo.se/artikul.php?id=1036
www.rund-ums-baby.de/familienvorsorge/steuern_und_freibetraege.htm
www.vyplata.cz/statnisocialnipodpora/porodne.php
www.vyplata.cz/statnisocialnipodpora/vyse-rodicovskeho-prispevku.php
www.mpsv.cz/files/clanky/6600/information_family_policy.pdf
www.rp.pl/artikul/913905-A-moze-jednak-Budapeszt-.html

Spis treści

Wstęp	3
Austria	5
Urlopy i świadczenia pieniężne	5
Urlop wychowawczy i zasiłek wychowawczy na dziecko	5
Ulgi podatkowe	6
Żłobki i przedszkola	7
Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne	7
Czechy	7
Urlopy macierzyński, wychowawczy i ojcowski	8
Świadczenia na rzecz rodziny	8
Ulgi podatkowe	9
Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne	9
Estonia	9
Urlopy macierzyński, rodzicielski i ojcowski	10
Świadczenia na rzecz rodziny	10
Ulgi podatkowe	10
Żłobki i przedszkola	11
Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne	11
Francja	11
Instrumenty polityki prorodzinnej, wydatki z budżetu państwa	12
Urlopy macierzyński, wychowawczy i ojcowski	12
Świadczenia na rzecz rodziny	13
Ulgi podatkowe	13
Żłobki i przedszkola	14
Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne	14
Niemcy	14
Instrumenty polityki prorodzinnej, wydatki z budżetu państwa	15
Urlopy macierzyński, wychowawczy i ojcowski	15
Świadczenia na rzecz rodziny	16
Ulgi podatkowe	16
Żłobki i przedszkola	17
Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne	17
Szwecja	17
Urlopy macierzyński, wychowawczy i ojcowski	18
Świadczenia na rzecz rodziny	18
Ulgi podatkowe	19
Żłobki i przedszkola	19
Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne	19
Węgry	19
Urlopy i świadczenia	20
Ulgi podatkowe	21
Instrumenty polityki prorodzinnej	21
Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne	21

Wielka Brytania.	22
Wydatki z budżetu państwa na politykę prorodzinną.	22
Urlopy macierzyński, wychowawczy i ojcowski.	22
Świadczenia na rzecz rodziny.	22
Ulgi podatkowe.	23
Żłobki i przedszkola.	23
Wychowanie dzieci a uprawnienia emerytalne.	23
Zakończenie.	24
Bibliografia.	26
Strony internetowe.	26

